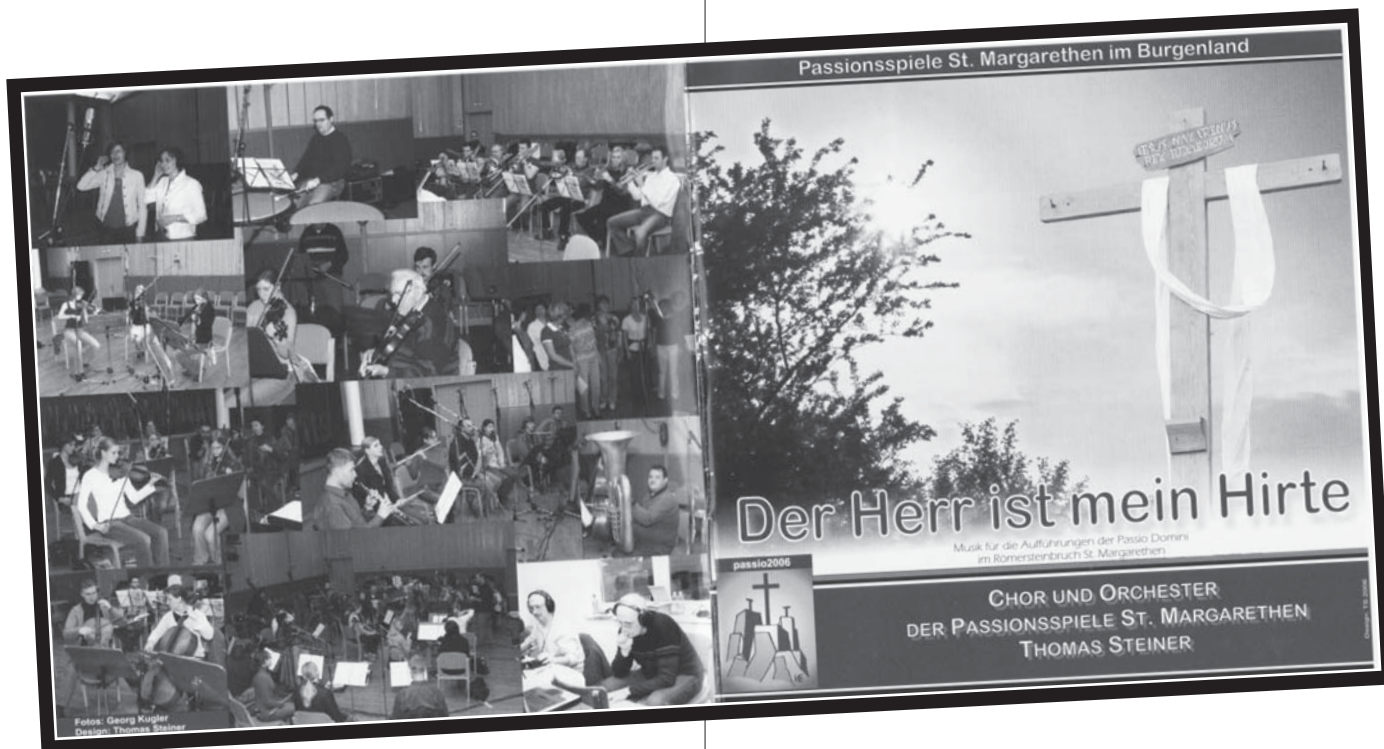

Pasijon v St. Margarethenu i. B. (Avstrija) 2011

Uvod

Beseda *pasijon* izhaja iz latinščine (*passio*) in pomeni *pripoved o trpljenju*. V teološkem pomenu je to v evangelijih opisano Jezusovo trpljenje. Čas Jezusovega trpljenja se v cerkvenem letu in po cerkvenem koledarju začne s septuagezimo (po evangeliju), tj. s sedemdesetnico, kar pomeni deveto nedeljo pred Veliko nočjo ali natančno na pepelnično sredo (po pustnem torku). Teden Jezusovega trpljenja ali veliki teden se začne vsako (krščansko) leto s cvetno nedeljo, ko so v katoliškem cerkvenem obredju najbolj popularne prav pasijonske igre; pa najsi gre za njihovo vključitev v cerkveni oziroma mašni ordinarij ali pa so del posvetne ali/in cerkvene folklore. Posebno mesto in vlogo ima *pasijon* tudi v glasbi, saj pomeni uglasbitev evangelijskega besedila, ki (spet) govori o Kristusovem trpljenju. Na začetku so ga izvajali na lekcijjskih tonih, kar je pomenilo le svečano branje. Od 13. stol. dalje (srednji vek) so bili ti toni že porazdeljeni različnim vlogam in poverjeni lektorjem (*koralni pasijon*). V 16. in 17. stol. se enoglasna recitacija (Evangelist) izmenjuje z večglasno zborovsko skladbo (*responsorialni pasijon*). V 15. stol. so npr. besedila, ki jih je pelo ljudstvo (*turbae*), skladali večglasno. Tukaj izpostavljam npr. njihove najbolj znane kom-

poniste, kot sta npr. Orlando di Lasso in Heinrich Schütz. Te uglasbitve *pasijonov* so se prilagodile slogu druge cerkvene glasbe. Iz tega je izšel *motetični pasijon* kot glasbeni prikaz vsega besedila v motetičnem stavku. V 17. in 18. stol. je *pasijon* že samostojna vokalno inštrumentalna skladba z arijami, recitativi, zbori in inštrumentalnimi stavki (*oratorijski pasijon* ali celo samo *pasijon*), kajti poudarek je na dramatičnih prvinah in spremembah koralnega recitacijskega tona v prosti recitativ, razširitev z vrinjenimi arijami in spevi, inštrumenti podpirajo zbor itd. V tej zvezi sta od štirih najbolj znana le dva ohranjena Johanna Sebastiana Bacha: *Pasijon po Janezu* (1724) in *Pasijon po Mateju* (1729). Vrhunec *pasijonskega oratorija* predstavlja *Kristus na oljski gori* Ludwiga van Beethovna. Poudarek na razmišljanju pa je privedel do *pasijonske kantate*, zgolj versko razmišljujočega značaja brez dejanja. V 20. stol. so *pasijone* znova oživili Hugo Distler, Ernst Pepping, Krzysztof Penderecki (*Pasijon po Luku*, 1966), Arvo Pärt (*Pasijon po Janezu*, 1982) pa tudi slovenski skladatelji niso stali križem rok, kadar je šlo za (glasbene) *pasijone* ali uglasbitve evangelijskega besedila. Med njimi najdemo Alojza Srebotnjaka (*Škofjeloški pasijon*, 2002), Damijana Močnika (*Pasijon po Janezu*, 2011) idr.

Pasijon 2011 v avstrijskem St. Margarethen u. B. (v Burgenlandu)

Tako kot je nekaj čez 2.400 vseh *pasijonov* po svetu, od tega komaj nekaj čez 80 v Evropi (mednje štejemo tako izključno verske procesijske in različne statične gledališke/komercialne predstave), jih je nekaj med njimi tudi v Avstriji. Med tiste, ki se odvijajo vsake toliko let, je tudi – na vsakih pet let – *Passionsspiele/Pasijonske igre* v avstrijskem St. Margarethnu na avstrijskem Gradiščanskem. V fari ali vasi nedaleč od veliko bolj znanega »Haydnovega« Eisenstadta, od Dunaja proti madžarski meji, znani avstrijski vinorodni in nasploh kmetijsko obarvani pokrajini, so ga med 12. junijem in 5. avgustom 2011 izvedli 20-krat. Četudi vsakič vseh 4.600 sedežev v starem rimskem kamnolomu ni bilo vedno zasedenih, gre vendarle za neke vrste osupel primer tako igranja kakor tudi sprejemanja omenjene zgodbe o Kristusovem trpljenju. Tako je bilo tudi na predstavi 18. junija, ki jo je samo na koncu nekaj malega kot tri ure trajajoče (gledališke, statične) predstave zmotil dež oziroma za tisti čas kar najbolj tipična poletna nevihta. Hkrati so v St. Margarethenu obhajali 80-letnico igranja *Pasijona*, ob tem pa gre tudi za 40-letnico igranja istega v starem rimskem kamnolomu, skoraj pol ure peš hoda iz vasi proti eni redkih vaških vzpetin. Prvič so torej v St. Margarethenu odigrali *Pasijon* l. 1926 in potem vsakih pet let nizali bolj ali manj različno število predstav: od prvega leta, ko jih je bilo komaj štiri z vsega le ok. 50 izvajalci-igralci pa vse do dandanes, ko je na njihovem sporedu 20 takih predstav s pričakovanimi 90.000 obiskovalci (nazadnje, l. 2006 jih je bilo ok. 80.000 na 19 predstavah) in z več kot 800 izvajalci. Igra vsa vas, po več ali skoraj vsi člani družin pretežno kmetijskega prebivalstva. Ta zato v času predstave (z odmorom traja nekaj manj kot tri ure) skoraj izumre; zato pa

je preje in kasneje ta trg bolj živ, turistično obljuden. Gledališka scena je pompozna in množična, vse glavne vloge so mikrofonsko ozvočene, predstava z vozovi, konji, oslom, predvsem pa še z množičnimi in posamičnimi (solističnimi in ansambelskimi) prizori naravnost pompozna; taka – pompozna – seveda do tiste mere, kot jih poznamo v nekaterih podobnih in kolosalnih pasijonskih predstavah: Škofja Loka, Oberammergau ...

V njej, torej tudi v *Pasijonu* v St. Margarethenu, so vnešeni vsi gledališki in verski elementi, med njimi tudi **glasba**. Ta nastopa zgolj na posnetku kot neke vrste scenska glasba, background. Seveda od tistih skromnih začetkov, ki jih omenjamo v St. Margarethenu izpred desetletij nazaj, je dandanes to sodobna in vsem gledališkim ter glasbenim kriterijem zadoščena predstava. Ta je in ni, temu primerno tudi gledališko razvlečena, zlasti to velja za številne solistične vloge in dialoge. Nasprotno s temi pa npr. številni in tudi razvlečeni množični prizori ne delujejo tako. Kajti *Pasijon* je predvsem igra množic, ali če že hočete: objokovanje množic Kristusovega trpljenja. V vsa ta desetletja zgodovinskega prikazovanja Jezusovega prihoda in usmrtnice ter vstajenja je v tej avstrijski župniji tesno prepletana tako cerkvena kot posvetna oblast. Kot da gre za neke vrste prenos mikrovsebine v makroobliko, gre vendarle za univerzalno krščansko govorico, ki nenehno in venomer spodbuja tudi vse preostale človekove ustvarjalne in poustvarjalne pore življenja: percepcije in recepcije. Glasbeno nas omenjeni *Pasijon* uvede tudi v živo s fanfarami kvarteta trobent na visoki pečini nad prizoriščem. Potem pa se glasba ves čas oglašja na posnetku. Omenjeno avtorsko glasbo skladatelja **Thomasa J. Steinerja** imajo v St. Margarethenu izdano tudi na zgoščenki (2006). Glasba za *Pasijon* v vseh 19 točkah (od *uverture* prek posameznih naslovov delov – *Pasijona* do *finala*) traja slabih

36 minut. To pomeni, da gre iskati in najti med naslovi, kot sta že omenjena začetek in konec še npr. instrumentalne medigre (2-krat), vokalno-instrumentalni stavki: *Pri tebi, o Jezus, Gospod je moj pastir* (to je hkrati tudi naslov cedejke), *Hozana, Bog, usliši mojo ponižnost, Veliki nasvet, Sodba, Križev pot* (edina daljša skladba), *Grob, Aleluja* idr.; v glavnem gre za krajše odlomke, minutne posnetke, ki so očitno kot za podobne potrebe gledališča nastali na zahtevo ali željo režiserja **Kurta Kuglerja**. Ni treba posebej poudarjati, da omenjena glasba strogo sledi celotni zgodbi *Križevega pota*, da le-ta še dodatno opisuje celotno zgodbo, jo dopolnjuje in komentira, aludira in da je kot njen sestavni del pomemben (gledališki) dejavnik celotnega *Pasijona*. Njen avtor T. J. Steiner ugotavlja, da je bila glasba prisotna v njihovem *Pasijonu* že ob njegovi prvi izvedbi (1926), da se je nenehno spreminjala, njena osnova pa je še vedno *Gregorijanski koral*, včasih tudi ljudska pesem. Saj poleg že omenjenega (manjšega, Haydnovega) orkestra (35 članov) sodeluje na posnetku še manjši mešani (pevski) zbor (23) in mladinski zbor (11). Dirigent in hkrati neke vrste neformalni (glasbeni) vodja tega projekta je zagotovo T. J. Steiner. Celotna glasba zveni dokaj »klasično« ali celo »klasicistično«. Njena funkcija je izrazito utilitaristična, torej koristnostna; saj gre vendar v vseh njenih 19 točkah za glasbo, ki je namenjena izključno *Pasijonu*. Njegova posebnost je govorica in petje v nemščini, saj lahko navkljub častitljivi 80-letnici še vedno govorimo o njegovi novodobni zgodovini; če pri tem odmislimo nekatere *pasijone* v naši neposredni bližini, ki imajo za seboj že častitljiva stoletja.

Za Steinerjevo glasbo – avtor obenem nastopa tudi kot dirigent in s tem kot neke vrste neformalni (glasbeni) umetniški vodja – lahko napišem še to, da je po eni strani enostavna, poslušljiva in tudi efektivna, učinkovita, če že hočete. Četudi je njen primarni namen povezovanje posameznih točk *Pasijona*, slikanje nekaterih ozadij, dopolnjevanje nekaterih sicer z bogato gledališko igro prepričljivih dogodkov iz poti in življenja Kristusa, pa je njena vloga tudi povsem umetniška, lahko bi celo rekel povsem samostojna. Tako po njeni kompozicijski fakturi (četudi gre v večini primerov za neke vrste suitno, nepovezujočo glasbo z ločenimi in različno koncipiranimi, povsem samostojnimi stavki), so tudi po njeni (umetniški) izvedbi vredni povsem umetniškega glasbenega dejanja; tudi tistega med amaterji in profesionalci, med ljubitelji in poklicneži. Ta je povsem na profesionalni zvokovni ravni, razmerja vseh vpletenih izvajalcev (solisti, zbor in orkester v različnih kombinacijah) so prepričljiva in celo v samo ta del *Pasijona* gre povsem verjeti. Eni kot drugi: torej avtor in izvajalci so v vsem tem več kot prepričljivi. Drugače je bilo na sami izvedbi, kajti ponujena zvokovna razmerja med glasbo in (ozvočenimi) igralci pogosto niso bila v zahtevanih razmerjih.

Plejadi različnih izvajalcev zato velja prisluhniti in videti tako v živo na prizorišču kot tudi na omenjenem tonskem posnetku. Razsežnosti *Pasijona* so prikazane po vseh verskih in gledaliških elementih, povsem samosvoj ali kar edinstven scenski dodatek pa daje okolica starega (rimskega) kamnoloma, ki je

v tem pogledu morda celo evropsko neprimerljiv. Gre za sobivanje (neokrnjene) narave, vere in gledališča. Gre za sobivanje akterjev (igralcev in drugih izvajalcev) in občinstva, publike; od skromnih začetkov pred desetletji pa vse do spektakularne in kolosalne predstave *Pasijona* v avstrijskem St. Margarethenu i. B. Kot se za podobne velike spektakle spodobi, so glavne vloge zasedene dvojno, kar zasledimo v programskem listu tudi za marsikatero stransko vlogo; med njimi najdemo naslovno vlogo *Jezusa*, ki si jo delita mag. **Herbert Gabriel** in **Hubert Händler**, *Marijo* igrata **Eva Grill** in **Maria-Theresia Unger**, *Petra* sta **Andreas Rendl** in **Andreas Wind**, vlogo *Janeza* igra **Christian Catter** in **Andreas Kugler**, *Tomaža* sta **Albert Artner** in **Wolfgang Waha** itd.; saj gre vendar za vsega kar 20 predstav v relativno kratkem času dveh mesecev (12. junij–15. avgust 2011), v glavnem ob sobotah in nedeljah ter praznikih; to zagotovo veliko pove tudi v marketinškem smislu, saj preprosto tudi za *Pasijon* domačega občinstva ni več; kajti tisti, ki ne igrajo, so ali v številnih vzporednih drugih službah, ki jih vsakič ne more manjkati ali/in pa v ozadju celotnega projekta. Mednje zagotovo sodijo poleg množice statistov, ki vsi po vrsti nastopajo kostumirani in (deloma) tudi maskirani, tudi še vodstvo predstave, (dva) asistenta režiserja, tonski mojstri, tisti, ki skrbijo za kostume in druge rekvizite, promocija in prodaja predstav, informatika, številni redarji in varnostniki, gasilci in prva pomoč in pa še druga številčna in zahtevna tehnična ekipa

vsake od navedenih predstav. Vsako od (dveh) dejanj *Pasijona* ima na sporedu po 18 točk, ki so vsebinsko in oblikovno ločene in po eni strani prehajajo ena v drugo, spet po drugi pa kar najbolj logično z vsem navedenim spremljevalnim aparatom pomeni celoto. Vseh 36 točk oziroma naslovov posamičnih scen, povezanih ali ločenih, spremljanih ali *a cappella* (torej brez spremljave) pa še kako temeljito oriše in opiše Kristusovo pot od njegovega prihoda v Jeruzalem pa vse do njegove krute smrti in (ponovnega) vstajenja. Bogat napovednik predstave, ki se v St. Margarethenu i. B. odvija le vsakih pet let in pa spremljajoči programski list vse to natančno opišeta, prineseta popis vseh sodelujočih, njihove barvne fotografske portrete in številne panoramske prizore celotnega *Pasijona*.

Zaključek

Cene ponujenih vstopnic so dosti sprejemljive (med 12 in 31 evri), kar bo verjetno veljalo tudi za prihodnje uprizoritve *Pasijona* ponovno šele leta 2016. *Pasijon* v St. Margarethenu i. B. je vsekakor vreden te (javne) pozornosti, tudi v primerjavi s podobnimi (evropskimi) predstavami. Ne le zaradi truda in rezultatov vseh nastopajočih in organizatorjev, pač pa še največ zaradi rezultatov: torej pozitivne umetniške predstave tega temnega zgodovinskega dela življenja našega Jezusa Kristusa.